

ВІДГУК

офіційного опонента Яценко Ліани Вікторівни,
кандидата педагогічних наук, доцента
на дисертаційну роботу Шульги Ірини Мирославівни
**«Формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших
школярів на засадах гендерного підходу»**,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання

В умовах сучасного суспільства особливого значення набуває формування гармонійно розвиненої, соціально активної, фізично досконалої, здорової особистості. Аналіз державних документів (Конституція України, Основи законодавства України про охорону здоров'я, Закони України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про охорону дитинства», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року, Національна доктрина розвитку освіти, Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя») свідчить, що пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої особистісної та суспільної цінності.

На стан здоров'я дітей впливають не тільки їхні біологічні особливості, а й гендерні відмінності. Оскільки біологія та фізіологія – це ті з небагатьох аспектів, за якими чоловіки і жінки різняться між собою, стратегії та програми у сфері охорони здоров'я є логічними вихідними пунктами для впровадження гендерної перспективи. Отже, для ефективного розв'язання проблем, пов'язаних зі здоров'ям хлопчиків і дівчат, формування в них орієнтації на здоровий спосіб життя, необхідний диференційований гендерний підхід.

Правомірність цього твердження підтверджується й важливістю валеологічної культури для гендерної соціалізації хлопчиків і дівчат як активних суб'єктів власної життєдіяльності; потребою посилення їх валеологічної освіченості в змісті пріоритетних напрямів діяльності освітньо-виховного середовища дошкільного навчального закладу (ДНЗ) і початкової школи.

Отже, актуальність теми, обраної І. М. Шульгою для дисертаційного дослідження, не викликає заперечень.

У роботі чітко визначений науковий апарат дослідження – його мета, завдання, об'єкт, предмет, окреслено методи, які використовувалися на різних етапах дослідно-експериментальної роботи, що дало змогу визначити її структуру і логіку викладу.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, зокрема в рамках двох державних замовлень МОН України: «Гендерно-освітні технології у гуманітарному знанні: досвід і перспективи» (державний реєстраційний номер 0112U000276); «Реалізація гендерного підходу в освітньо-виховний простір «навчальний заклад-родина-група» в контексті європейської моделі демократії» (державний реєстраційний номер 0115U000193).

Вдалою є структура дисертації, яка логічно й ґрунтовно відображає задум і концепцію дослідження.

Науково-практичним надбанням дисертантки є те, що нею вперше обґрунтовано педагогічні умови формування валеологічної культури у дітей 5–10-ти років (урахування гендерного чинника в забезпеченні наступності та неперервності між ДНЗ і початковою школою процесу формування валеологічної культури; розроблення та впровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення формування валеологічної культури для ДНЗ і початкової школи з гендерним складником; розвиток паритетної взаємодії у триаді «батьки – діти – педагоги»); визначено компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий), конкретизовано критерії (валеологічні знання, ціннісне ставлення до здоров'я, валеологічні вміння та навички), відповідні їм показники та схарактеризовано рівні сформованості валеологічної культури (достатній, середній, низький) у старших дошкільників і молодших школярів з урахуванням гендерного складника; теоретично розроблено та експериментально перевірено модель процесу формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на

засадах гендерного підходу; уточнено сутність поняття «валеологічна культура» та сформульовано поняття «валеологічна культура старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу», під яким розуміється частина культури зростаючої особистості, що функціонує у вигляді цілісної системи валеологічних знань, емоційно-оцінних ставлень, поведінки дівчаток і хлопчиків щодо збереження і зміцнення власного здоров'я та формується у паритетній взаємодії тріади «батьки – діти – педагоги» на принципах рівноправ'я, самоцінності та індивідуалізації статей.

Грунтовне опрацювання значної кількості наукових джерел (загалом 334 найменування) дало дисертантці можливість представити сутнісні характеристики валеологічної культури, розкрити особливості гендерної соціалізації старших дошкільників і молодших школярів.

Позитивної оцінки заслуговує обраний І. М. Шульгою підхід до організації і проведення констатувального етапу експерименту, що передбачав аналіз гендерних позицій і настановлень дорослих (батьків, вихователів, вчителів) та вивчення їх впливу на засвоєння дітьми 5–10-ти років валеологічних знань, умінь і навичок; проведення гендерної експертизи навчально-методичних матеріалів для початкової школи та дитячих журналів для старшого дошкільного віку; виявлення стану сформованості валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів. Вирішення останнього завдання забезпечувалося завдяки визначення відповідних критеріїв і показників, які перевірялися за допомогою вдало підібраного діагностичного інструментарію (*опитувальники*: «Що таке здоров'я та здоровий спосіб життя?», «Чинники здоров'я та здорового способу життя», «Твій розпорядок дня», «Як ти проводиш вільний час», «Карта твоєї позашкільної діяльності», «З ким ти товаришуєш?» «Мої домашні доручення»; *методики*: «Драбинка цінностей», «Аналіз конкретних ситуацій», визначення маскулінно-фемінних рис; *тест* «Кінетичний малюнок сім'ї»; *бесіда* «Дружба між дівчатками і хлопчиками»; включене спостереження). Для молодших школярів додатково впроваджувався *аналіз семестрових балів* із навчальних предметів «Основи здоров'я», «Математика», «Українська мова», «Читання» та *аналіз продуктів*

діяльності учнів (робочих зошитів з основ здоров'я). Це забезпечило отримання вірогідних результатів щодо певного рівня сформованості валеологічної культури старших дошкільників і молодших школярів.

Не викликають заперечень розроблені І. М. Шульгою педагогічні умови формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу, які логічно впливають із результатів констатувального етапу експерименту. Їх реалізації сприяло належним чином розроблене, продумане змістово-методичне забезпечення, яке охоплює дидактичні матеріали гендерно-валеологічного спрямування: «Дівчаткам і хлоп'яткам про здоров'я та гендер» для ДНЗ та авторський навчально-методичний комплект з основ здоров'я для початкової школи (підручник і робочий зошит для 4-го класу, посібники для вчителя 1-го класу).

До надбань дисертантки відносимо здійснене нею педагогічне моделювання процесу формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу. Розроблена модель включає цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий, методичний, діагностико-рефлексивний, результативний блоки, детальна характеристика кожного з яких подана у підрозділі 2.1. дисертації.

Текстовий матеріал супроводжується таблицями і рисунками, які унаочнюють результати констатувального етапу експерименту та прикінцевого зрізу. Достовірність отриманих після завершення дослідно-експериментальної роботи результатів підтверджена використанням критерію узгодженості Пірсона.

Висновки дисертації достатньо виважені, логічні, достовірні, науково обґрунтовані й відповідають поставленим завданням.

Публікації автора та автореферат повністю відображають основні положення й висновки дисертації, які викладено у 24 наукових і навчально-методичних працях, зокрема: 6 статей у наукових фахових і періодичних виданнях (1 із них – у зарубіжному); 2 статті у колективних монографіях (з них 1 – одноосібна); 2 навчально-методичні посібники (у співавторстві); 2 посібники для вчителів (з них 1 – одноосібний), 1 підручник (у співавторстві), 1

робочий зошит (у співавторстві); 10 тез та матеріалів конференцій (з них 2 – у зарубіжних виданнях). Кількість та обсяг опублікованих праць переконує в належній апробації та впровадженні основних положень дослідження.

Зміст, результати роботи, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і повністю відображають основні положення дисертації.

Робота змістовна, цікава, легко читається. Загальна оцінка дисертаційної роботи є позитивною.

Даючи в цілому позитивну оцінку дослідженню, висловимо кілька думок дискусійного характеру:

1. Позитивно оцінюючи використання різноманітних інтерактивних форм і методів роботи із вихователями, вчителями і батьками, вважаємо, що їх характеристика, представлена на с. 146–148 дисертації, має дещо узагальнений характер. Варто було б принаймні провідні з них розкрити більш детально і подати у тексті дисертації або у Додатках.

2. Робота значно виграла б, якби у другому розділі було запропоновано конкретні форми і методи роботи у батьківській сім'ї, яку дисертантка визначає первинним соціалізаційним середовищем гендерного виховання дітей заявленої вікової категорії. Натомість, основна увага зосереджується на особливостях роботи вихователя ДНЗ та вчителя початкової школи.

3. Дисертанткою розроблено навчально-методичний комплект з основ здоров'я для 1, 4 класів (параграф 2.3), зокрема, підручник і робочий зошит «Основи здоров'я» для 4-го класу (у співавторстві), посібники для вчителя 1-го класу «Основи здоров'я. Дидактичний матеріал» (одноосібно), «Основи здоров'я. Конспекти уроків» (у співавторстві). Бажано було б подати деякі матеріали з них у Додатках, щоб показати логічність та послідовність викладу.

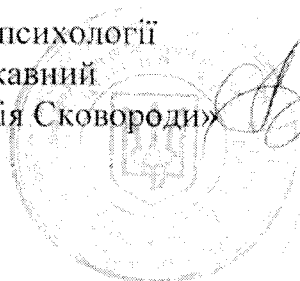
4. На с. 117 дисертації перед презентацією власної моделі процесу формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу дисертантка уточнює поняття «моделювання» і наводить лише одне визначення поняття «модель», яке й бере за основу. На наш погляд, необхідно було б проаналізувати декілька підходів до трактування моделі, а надалі вибрати один із них як найбільш вдалий.

5. Доречними є намагання дисертантки здійснити аналіз зарубіжного досвіду тотожних до валеологічної науки понять: «health promotion» (підтримка здоров'я, популяризація здорового способу життя), «health education» (санітарна освіта) та «school health education» (санітарна освіта у школі) (с. 24–25 дисертації). Висловлюємо побажання – більш детально проаналізувати й конкретизувати, що саме українська система освіти могла б запозичити з цього досвіду.

Викладені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка є самостійним завершеним дослідженням, а отримані результати роблять вагомий внесок у теорію і методику виховання.

Актуальність теми, самостійність і завершеність здійсненого дослідження, наукова новизна і практична значущість одержаних результатів, аналіз автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави зробити такий загальний висновок: дисертація «Формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу» відповідає вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій та п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор Шульга Ірина Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук,
доцент, декан факультету педагогіки і психології
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Л.В. Яценко

Л.В. Яценко
1